

INTERJÚ

Az építészet életünk minden pillanatát áthatja. Látjuk a különleges épületformákat, tereket, tapintjuk a falak érdekességét vagy simaságát, betölt bennünket a tér illata. Hétköznapjainkat, lakókörnyezetünket is épületkonstrukciók határozzák meg.

Turi Attila Kossuth-díjas építésszel, a Magyar Művészeti Akadémia alelnökével arról beszélgettünk, miként válik valakiből építész, milyen feladatai, lehetőségei vannak egy építésznek, és hogyan kell alázattal, szeretettel és tisztelettel állni mesterei munkáihoz.

ma
mű

Az építész megteremti azt az aurát, amely az egészséges élethez szükséges

Mi az építész feladata?

Helyzetemből, életemből és pályafutásomból következően citálnom kell Makovecz Imre (1935–2011) építész szavait. Azt mondta: az építész feladata „összekötni az eget és a földet”. Alapvetően ez egy kifejezetten széles spektrumon értelmezett felfogása az építészetnek. Úgy hiszem, egyrészt az ideák világába kívánunk belenyúlni és megérinteni az elíziumi mezőket. Másrészt ez egy sárba ragadt, anyagtól meghatározott művészet. Míg más művészet úgy is képes létezni, hogy szinte nincs anyaga, mint például a költészet. A képzőművészeteknek, a szobrászatnak már van statikája, van anyagismerete. Nekünk, építészeknek ennél még több van, matériánk. Szerkezetelvéiek vagyunk, ráadásul a mi művészeti alkotásaink alap-szükségeket elégítenek ki, hiszen lakni kell bennük, ilyenformán még használati objektumok is. Azt hiszem, az egyik legnehezebb művészet az építészet, ezért a mi feladatunk – a magasztos dolgokon kívül –, hogy egy közösséggel, tágabb értelemben egy társadalommal is megtaláljuk a hangot. A harmadik dolog pedig strukturális kérdés. A munkáink létrehozásához rengeteg emberre van szükség. Egy költő egyedül is képes az eget megérinteni, de nekünk mégis emberek százait kell megnyernünk ahhoz, hogy létrejöjjön egy épület. Talán ez az építész igazi feladata. Olyan burkot, aurát kell megteremtenie, amely egy közösség sajátja, amely lehetőséget ad az ember számára egy egészséges továbblépésre és fejlődésre. Szerintem nemcsak az a kérdés, hogy pontosan mi az, ami körülvesz bennünket, hanem az a kérdés, hogy mivé válik. Makovecz azt mondta, nem olyan házat kell tervezni, amit a megrendelő szeretne, hanem amilyet szeretnie kellene.

Ebben benne van némiképp húzóerő, hiszen mi képviseljük azt a művészetet, amely a legnagyobb hatással van az emberekre, bár ez a hatás nem tudatos. Alkotásaink hibáit tudatosan, értékeit tudat alatt éljük meg mindennap. Benne élünk a művészetben. A terek, a környezet, az utca alakít bennünket még akkor is, ha ezt nem érezzük közvetlenül. Márai szerint azért megyünk el otthonról, hogy megismerjük önmagunkat. Azonban, ha hazaérünk, az ember megfigyeli, mi az a pillanat, amikor azt mondja, itthon vagyok. Van, akinek ez a kertkapu, de van, akinek az a pillanat, amikor meglátja a templomtornyot a falu határában. Tehát az építészet, az épített és természeti környezet hozzátartozik helyidentitásunkhoz. Nekünk, épít-

tészeknek az a feladatunk, hogy az építészet megszólító-erejét jól használjuk, és e funkciót ne csak a materiális, de tágabb értelemben szolgáljuk. Mivel viszont sok esetben nincsenek válaszok, nincs megszólítás, az emberek megfelekednek a művészet hatásáról, ezért egyre gyakrabban bontják le a házakat.

Mikor kezdett el behatóbban érdeklődni az építészet iránt? Mikortól datálható a pályája kezdete?

A szüleim mérnökök voltak, én pedig már gyerekként nagyon szerettem rajzolni, ezért a művészből és a mérnökből összejött az építészmérnökség. Akkoriban még nem tudtam, hogy az egyetemen ez azt fogja jelenteni, hogy ugyanannyi órám lesz, mint a bölcsészeknek, annyi különbséggel, hogy nekem még rajzokat is le kellett határidőre adnom. Az építészmérnökség egyszerre humán és mérnöki szakirányultságot is jelent.

Óbudán születtem, Aquincum mellett laktunk, az Almási Balogh Loránd-féle, 1913-ban épült gázgyári lakótelepre jártam óvodába. Ott rögtön eldől minden, ami a világomban van. A lépték, a hangsúlyok, a részletek, az otthonosság, a közösség. Ez mind belém ivódott.

Pályakezdeként az első tervezési munkája a nagykállói óvoda volt, aminek a megbízását Makovecz Imre adta. Mennyire volt sorsszerű az önök találkozása? Hogyan élte meg az első megbízás hírért?

Az ember, amikor belép a Műegyetemre, eltölti a büszkeség, a jóérzés, a siker. Egy gyönyörű, reprezentatív épület, ahol kihúzzuk magunkat, vagy éppen elbújunk a nagy nevek között. 1979-ben kezdtem el az egyetemet, de gyorsan megcsömöröltem, hiszen minden fiatal ilyen: hirtelen akar mindent, mert úgy érzi, azonnal elérheti a csúcst, bármiről is legyen szó. A sok tanulás, a rengeteg készség, amit el kell sajátítani, hamar kifárasztja az ifjonti lelket. Az építésznek meg kell tanulnia látni azt, ami nincs, ez a mi egyedi készségünk. Ez persze messze vinne bennünket, de szükségszerű megérteni, hogy az épületek az építész fejében születnek meg, azután kerülnek a tervek a papírra. A ház az oka a tervnek, és nem fordítva. A látás képességét folyamatosan edzeni kell, egyre jobban kell tudni használni a képzelőerőt, amellyel a legfőbb feladat a valót látni. A fiatal ember pedig türelmetlen, és úgy érzi, hogy butaságokat kell tanulni az egyetemen.

Makovecz Imre előadást tartott a kollégiumban, ahol felajánlotta, szívesen segít annak, akinek gondja van, vagy akinek kérdése lenne. Kaptam az alkalmon, és egy szak társnőmmel felkerestük őt. Vannak mozzanatok az ember életében, amelyek beleégnek az emlékeibe. Makovecz erős és egyenes jellem volt, aki annyit kérdezett tőlem, a húszéves, tapasztalatlan építészhallgatótól: „Mit akarsz tudni, fiacskám?” Zavaromban csupán annyit tudtam válaszolni, hogy azt szeretném megtudni, hogyan kell házat tervezni. Természetesen nagy szemekkel nézett rám, mérlegelve, mennyire vagyok komplett. Nem is emlékszem, miről kezdett utána beszélni. Harminc évvel később bevallottam neki, hogy nem mindig tudom visszaidézni, miről beszél, mert a harmadik mondat után teljesen elvarázsolódom, és csak a ritmust érzem, a sétát a mezőkön. Felajánlotta, hogy találkozzunk három hónap múlva, de addigra olvassam el Frank Lloyd Wright (1867–1959) építész *Testamentumát*. Felkészültem, de amint belekérdezett néhány mondat után, rögtön zavarba jöttem. Elmondta, hogy nem ez volt a vizsga, hogy ismerem-e Wright munkáit. Hanem az, hogy vissza merek-e menni hozzá, és hajlandó vagyok-e bármilyen erőfeszítésre. Szép lassan kialakította magának azt a kört Makovecz Imre, akiből később, a diploma megszerzése után a munkatársai lettek, köztük én is. Mi voltunk a „Visegrád csoport”.

Életem első tervezési munkája a nagykállói óvoda volt. Mélyvíz volt a javából, hiszen egészen addig semmit nem terveztem. Imre megbízott a feladattal, azt mondta, menjek el, nézzem meg a környéket, két hét múlva várja a terveimet. Nem tudtam hirtelen, hol is vagyok. Mindenestre elkészült az épület, hibáztam sokat, de tanultam a hibáimból. Évtizedekkel később egy fiatalember odajött hozzám, s megkérdezte, én vagyok-e az, aki a nagykállói óvodát tervezte. Mondtam, igen. A fiatalember akkor elmesélte, hogy odajárt óvodába, és számára mérvadó élmény volt az ott eltöltött idő. Úgy érzem, ennyit tehetünk az emberekért. Visszanézzenek magukba, és végiggondolják, mely épületek voltak számukra meghatározók. Makovecz szavait tudom visszhangozni. Azt mondta: az építészet nem a stílusról szól, hanem a bölcsességről, a gondolkodásmódról, ami évszázadok óta velünk van.

Van-e ma Magyarországon építészeti stílus?

Igen, létezik Magyarországon sajátos magyar építészeti stílus vagy építészeti felfogás. Úgy nevezik, hogy regionalizmus, ami alapvetően egy nemzetközi trend. A regionalizmus az alapvető impulzusait a helyből kívánja venni, és hiszek is ebben. A világ nem attól érdekes, hogy mekkora felhőkarcolót emelünk magunk fölé. A világ teljesen kitárulkozott, amiben mindenki mindent tud. Az az érzésem, hogy az emberi elme korlátozott a kapacitását tekintve, minél többet tudunk, annál polárisabbak le-

szünk. Az organikus szemlélet épp ezért nehéz, mert változnak a dolgok. Minden esetben más a fontos. Önismerteti kérdéssről beszélünk itt, hiszen jelentőségteljes, hogy az emberek tisztában legyenek a képességeikkel. Ki kell jelölni egy nyomvonalat, amit teljesíteni tudok, de ezt lassan, tapasztalás révén, folyamatosan tágíthatom. A regionalizmus szeretne egy olyan egységes, romlatlan képet megkonstruálni, amelyet az emberek kívánnak maguknak. Ez az oka, amiért ellátogatunk Toszkánába, amiért szeretjük egy hagyományokon alapuló kisváros épületeit. A helyi értékek, a helyből fakadó érzelmek határozzák meg az építészetet, s teszik befogadhatóvá, patinássá, élhetővé.

Mit lehet tudni a Magyar Építészeti Múzeumról? Milyen funkciót fog betölteni az intézmény?

Tartalmilag nagyon fontos pályázatot írtunk ki korábban, ami megmutatta azokat a hiányzó szegmenseket a programban, amelyeken változtatni, egyszerűsíteni kell. A nyáron újabb kiírás készül, ami sokkal racionálisabban fog értekezni a feladatokról és a lehetőségekről. A múzeum jellege az építészet sajátos befogadó jellegét tükrözi. Ma Magyarországon az építkezés közügy. A szociális lét, a lakhatás az egyik legfontosabb tényező az ember életében, sokszor erejüket meghaladva építkeznek az emberek. Segítségre szorulnak, ebben pedig az Építészeti Múzeumnak nagy szerepe lesz: a tanácsadástól kezdődően a tematikai kidolgozásokig sok lehetséges elemet kell bemutatnia a múzeumnak az építéstörténet szempontjából közelítve.

Vizsont sokkal fontosabb, hogy nagyon széles közönséget szólítsunk meg. El kell mennünk a praktikumnak addig a határáig, amíg az nem kommercializálódik, és egyfajta szolgáltatást kell nyújtanunk az érdeklődők számára. Kiemelném, hogy az építészet összefügg a turizmussal, Budapest önmagában egy építészeti múzeum, gondoljunk a historizáló Pestre, a világhírű századfordulós épületekre. Nagyon sokrétű működési kört szeretnénk a múzeum szempontjából kialakítani, és bár apróság, de kiemelkedőnek tartom azt is, hogy szerencsére nem küszködünk helyhiánnyal, így szeretnénk, ha a jövőben majd helyet kaphatnának a különféle művészeti ágak képviselői is, hogy saját műhelymunkáikat egy új kulturális szinten tudják folytatni.

Milyen feladatokat lát el a Magyar Építész Kamarában?

A Kamarában alelnöki pozíciót töltök be. Elsősorban a közösségi kapcsolatok kiépítésével összefüggésben ad feladatot nekem Hajnóczi Péter elnök úr. Igyekszem erősíteni azt a meglátást a szervezeten belül, hogy szükség-szerű társadalmi diskurzust kialakítanunk. Életszerű példát szeretnénk beemelni, mégpedig a díjszabás kérdését,

hiszen a megrendelők egy élet megspórolt pénzét bízzák a tervezőre, de úgy, hogy közben alapvető bizalmatlanság van közöttük. Sok munka árán sikerült kiharcolnom, hogy legalább egy pár tényezős díjszabást állapítsanak meg a családi házakra nézve a tervezők, hogy tudják a megrendelők, mégis mire kell számítaniuk, ha egy családi házra szeretnék a pénzüket elkölteni. Ez pedig nem arról szól, hogy tudni akarom, mennyi pénze van a megrendelőnek, hanem iránymutatás gyanánt meg tudja állapítani magának, hogy elég-e az a pénz arra az épületre, amelyet szeretne megvalósítani, vagy sem.

A Budapesti Műszaki Egyetem Lakóépülettervezési Tanszékén oktatóként is tevékenykedett. Mennyiben változott meg az építészkutatás, az építésmesterség elsajátítása, megtanítása az elmúlt évtizedekben?

Az én időmben még egy más rendszerszemléletben kellett hallgatóként helytállnunk. Viszont voltak olyan tanáraink, akik a klasszikus építésmesterséget mutatták be nekünk. Olyan karakterei voltak akkoriban az építészetnek, akik még a két világháború között tervezték épületeiket. Kijelenthetem, hogy sokkal fegyelmesebb, kara-

kánabb egység volt jelen az építészkutatásban. Tankörök voltak, a hallgatóknak lehetőségük volt megismerni egymást. Manapság ez már nincs így, a különböző évfolyamokra járó hallgatók alig-alig ismerik egymást. Annak idején „összekaroltunk”, ami ma az internet segítségével talán szintén megtörténik, de valljuk be, hogy sokkal személytelenebb módon. Amit tapasztaltam oktatóként, hogy mérhetetlen sok inger éri a hallgatókat, mérhetetlen sok képet látnak nap nap után. Rilke azt mondja a *Malte Laurids Brigge feljegyzéseiben*: ne emeld fel a fejed, még akkor se, ha a világ mindent megtesz annak érdekében, hogy ezt tedd. Az utolsó és legnehezebb az lesz, amikor a fanfárok megszólalnak, de akkor sem szabad felemelnünk a fejünket, mert a legfontosabb, hogy befelé figyeljünk. Manapság pedig egyre nehezebb befelé figyelni. Az egyetemi hallgatók túlerheltek, túl sok inger éri őket, nehezen tudnak elvonatkoztatni a történésektől, hihetetlen mennyiségű impulzussal kell szembenéznük. A meglátásom az, hogy általános műveltségre kellene pallérozni először a hallgatókat, mert ez egyre kevésbé van jelen az oktatásban. Alkotótáborokat kellene szervezni, ahol anyagismeretet tanulhatnak. Felkészítő, közties gyakorlati

Turi Attila,
a Kossuth-díjjal
kitüntetett,
Ybl Miklós-díjas
magyar építész,
a Magyar
Művészeti
Akadémia
(MMA) rendes
tagja az MMA
Makovecz
Szalonjában.
2021
Fotó:
Cseke Csilla,
MTI

oktatásra lenne szükség, hogy meglássák, a gyakorlatban miként néz ki, amint a tervrajzból megkonstruált, elkészült matéria lesz.

A mai magyar építészek mennyire ismertek a nagyvilágban? Mi alapján lehet ezt megállapítani és vizsgálni?

Nehéz erre válaszolni. Nyilván vannak nagyszerű, a nemzetközi porondon megmérettetett és elismert építészek, mint például Zoboki Gábor. Arra tisztán emlékszem, hogy amikor a 80-as években kezdett kinyílni a világ, elkerekedett szemmel jöttek Németországból és Skandináviából szakmailag elismert építészek, akik Makovecz Imre visegrádi tisztasági épületeit tekintették meg. Úgy hiszem, hogy Makovecz új szemléletet indított el az építészetben. Így alakul ki, hogy a nemzetközi kategorizálásban az organikus építészetet Makovecz-stílusnak hívják. Azt biztosan állíthatom, hogy Makovecz Imre az egyetlen olyan építész, aki a XX. század második felében és a XXI. század elején nemzetközi elismertséget tudott elérni.

Melyik az a munkája az elmúlt évekből, amelyre büszke?

Nincs kifejezetten olyan munkám, amelyre a legbüszkébb lennék. Mindig a legutóbbira vagyok igazán büszke, de természetesen a korábbi munkáim is – és az első, a nagykállói óvoda is, a hibáival együtt – örömmel töltenek el. Mindig a munkát és a feladatot látom a lehetőségekben.

2022 áprilisában a Magyar Művészeti Akadémia alelnökévé választották. Milyen feladatokat kell ellátnia az MMA alelnökének?

Egyrészt, amit már korábban említettem az Építészeti Múzeum befogadó helyének megteremtésével kapcsolatban mind fizikai, mind kultúrstratégiai szempontból, hasonlóképpen tudok itt is értekezni, tehát a széles kulturális hálózatnak a kiépítését nagyon fontos feladatommak tartom az MMA alelnöki pozíciójában. A Múcsarnok felújítása és tervezése zajlik jelenleg. Kiemelt feladatom ennek a projektnek a segítése, mert úgy szeretnék a legjobbat kihozni belőle, hogy a lehető legkevesebb időre kelljen zárva tartani a múzeumot. Ez a Liget egyik kis ék-

szerdoboza, ezért nagyon vigyáznunk kell rá. Harmadrészt – ami, bár nem feltétlen az én feladatkörömet fedi le, de fontos számomra is – Kiss János MMA-alelnök úr megbízásának támogatása, ami olyan horizontális hálózat kiépítéséről szól, amelyben az MMA biztosítja a jelenlétét a Kárpát-medencében.

Amikor eszembe jutnak ezek a feladatok, mindig felcsendül Makovecz Imre szellemi végrendelete a fülemben. Halála előtt tíz nappal mondta a Duna-parton állva, a távolba révedve, hogy „arra figyeljetelek, hogy ha már nem leszek, ne essetek egymásba hasra”. Ennél többet nem kell tennünk, úgy érzem. Ezeknek a szervezeteknek az a feladata, hogy a kultúrát pontosan tudják közvetíteni, ezzel pedig letehessünk egy koherens alapot a jövő generáció számára.

Milyen fontos célkitűzései vannak az elkövetkező évekre?

Jelenleg egy kápolna tervrajzán dolgozom, amely a Bakonyban fog megépülni. Többségében iskolatervek vannak az asztalomon, hiszen papíron már elkészültek a tervek, a kivitelezésekre viszont várni kell még. Mindig jó érzéssel tölt el, ha egy új munkán elkezdek dolgozni.

Turi Attila,
2021
Fotó:
Cseke Csilla,
MTI